

Turbulentie

Sytse Douma

COLUMN

Zeer gewaardeerde lezer,

U staat op de drempel van het jaar 2000. Daar wil ik ook naar toe, maar ik begin met u iets te vertellen over het jaar 1977.

Op 1 april 1977 werd ik in Groningen benoemd tot wetenschappelijk hoofdmedewerker (de rang bestaat nu niet meer) van de interfaculteit Bedrijfskunde. Er waren nog geen studenten, de eerste studenten zouden in september van dat jaar beginnen, maar Igor Ansoff was er wel. Ansoff verbleef een jaar in Brussel en kwam ook vaak bij ons in Groningen. Wat ik me vooral herinner was een heel enthousiaste, bijna gedreven man, die grootse visies kon ontvouwen en die het vooral had over turbulentie. Het was de tijd na de oliecrisis; het eerste rapport van de Club van Rome, waarin grote schaarste aan grondstoffen en energie werd voorspeld, maakte de tongen los. Het was een tijd die, volgens Den Uyl, nooit meer zou worden als vroeger. De automobiellindustrie, die al lang in de fase van rijpheid verkeerde, zou nu wel gauw overgaan naar de fase van 'decline'. Ansoff beïnvloedde ons, en vele collegae van andere Nederlandse universiteiten, en al gauw sprak iedereen over de turbulentie, de steeds toenemende turbulentie, de steeds sneller toenemende turbulentie of de exponentieel

toenemende turbulentie. Tjonge, jonge, het was me een turbulentie! Wij praatten erover als docenten strategie en dat deden dus ook onze studenten, in hun afstudeerwerkstukken. Als je die afstudeerwerkstukken nu weer zou lezen (ik heb ze allemaal weggegooid), dan zou je schrikken van de turbulentie.

De turbulentiemode is nu al lang voorbij, maar toch lees ik het nog wel eens een enkele keer in een afstudeerwerkstuk. Dan denk ik altijd: als je in een klein bootje vaart over een oceaan lijken de golven bij een klein beetje wind al behoorlijk hoog. Maar als je vanuit de verte kijkt, bijvoorbeeld vanuit een vliegtuig, dan ligt de oceaan er altijd heel rustig bij.

Ik ben nu dus aardig wat voorzichtiger met het spreken over turbulentie. Maar toch denk ik dat er sedert 1977 heel wat is veranderd en dat er nog veel meer gaat veranderen. Ik neem u nog even mee naar het jaar 1977. In dat jaar nam Ahold voor het eerst een grote buitenlandse supermarktketen over (Bi-Lo in de VS). Nu heeft Ahold 3600 winkels op vier continenten. Maar niet alleen Ahold, ook andere Nederlandse ondernemingen zoals Aegon, ING, ABN-AMRO, Elsevier, VNU, Wolters-Kluwer, Heineken en DSM hebben sedert 1977 een flink aantal buitenlandse ondernemingen overgenomen. Sprak men in 1977 nog over de 'internationals' (Shell, Philips, Unilever en Akzo), nu zijn de meeste van onze tophonderd-ondernemingen multinationale ondernemingen.

Ook in de wereld van onze grote accountantskantoren is veel veranderd. In 1977 werd het spel nog gemaakt door zelfstandige Nederlandse kantoren, waarvan sommige (Moret en Limperg, Klynveld) beschikten over een aantal buitenlandse

Prof. Dr. S.W. Douma is hoogleraar Bedrijfseconomie aan de Katholieke Universiteit Brabant, department Organisatie en Strategie.

vestigingen. De grote Nederlandse kantoren van toen hebben zich na een periode van onderlinge fusies aangesloten bij de grote van oorsprong Angelsaksische kantoren en fungeren nu als de Nederlandse vestigingen van de 'Big Four'-kantoren.

Gedurende de laatste vijftig jaar zijn ook de vakgebieden *accountancy* en *bedrijfseconomie* grondig veranderd. In 1977 waren deze vakgebieden nog grotendeels Nederlands. Hele generaties *bedrijfseconomen* zijn opgevoed met de ideeën van Limperg, van der Schroef, J.L. Meij, Starreveld en Bouma. Nu zijn de leerboeken grotendeels van Amerikaanse oorsprong. Daarmee is niet alleen de taal, maar ook de inhoud van het vak veranderd. Bij het vak *financiering*, bijvoorbeeld, is er nu heel veel aandacht voor *prijsvorming* van *vermogenstitels* (waaronder een flink aantal nieuwe, afgeleide, *vermogenstitels*) op de *vermogensmarkten*. Mede daardoor is er veel minder aandacht voor de Nederlandse institutionele werkelijkheid.

Ons vak is ook veranderd en gaat nog veel meer veranderen door de *informatietechnologie*, in het bijzonder door *internet*. In 1977 gebruikte ik de computer slechts af en toe, voor het maken van *statistische berekeningen*. Nu is het eerste wat ik 's-ochtends doe de computer aanzetten. Voor in de praktijk *werkzame accountants* en *bedrijfseconomen* zal dat niet veel anders zijn. Wat wij doen is toch in hoofdzaak het *verzamelen, rubriceren en analyseren* van gegevens, of het nu gaat om *financial accounting, management accounting*, het *aansturen* van *productieprocessen*, het *bewaken* van een *kredietportefeuille* of het *afnemen* van een *tentamen*. Behalve aan het *verzamelen, rubriceren en analyseren* van gegevens besteden wij ook veel tijd aan *communiceren* en ook daarvoor gebruiken we in toenemende mate de computer. Een collega uit het vakgebied *bestuurlijke informatiekunde* heeft vele jaren geleden eens tegen mij gezegd: *jullie bedrijfseconomen horen eigenlijk allemaal bij ons thuis want de vakken die jullie geven (marketing, organisatie, financiering, accounting) zijn gewoon subdisciplines van de bestuurlijke informatiekunde. Ik vind discussies over de vraag of een bepaalde discipline een subdiscipline is van een andere discipline of dat het juist andersom is nooit erg interessant, maar afgezien daarvan: het is natuurlijk wel waar dat in de 'traditionele' bedrijfseconomische vakken het begrip informatie*

geleidelijk aan een steeds grotere rol is gaan spelen. Dat geldt zowel voor de theorie als voor de praktijk. Een voorbeeld uit de theorie is de agency-theorie (of meer in het algemeen asymmetrische informatie). Een voorbeeld uit de praktijk is marktonderzoek en de mogelijkheden die vaste-klantenkaarten en e-commerce bieden voor het verzamelen van gegevens over individuele klanten.

Wat betekent dit voor onze universiteiten? In de eerste plaats dat er grote behoefte gaat ontstaan aan *Engelstalige opleidingen* in de *bedrijfseconomie* of de *bedrijfskunde*. Maastricht biedt al geruime tijd een geheel *Engelstalig programma* in de *internationale bedrijfskunde* aan; Tilburg heeft een *opleiding International Business* (een geheel in het Engels verzorgde *opleiding bedrijfseconomie*) en een *opleiding International Economics and Finance* (een geheel *Engelstalige opleiding* met een grote component *algemene economie*). Die opleidingen blijken een grote aantrekkingskracht uit te oefenen op *Nederlandse studenten*. In het komende decennium (ik waag me maar niet aan een *voorspelling* over het komende millennium) zal de trend naar meer *Engelstalig onderwijs* waarschijnlijk versneld doorzetten. De *voertaal* op de *Nederlandse universiteiten* wordt steeds meer het Engels, en het *onderwijs* zal zich steeds minder op de *Nederlandse* en steeds meer op de *Europese* of *mondiale institutionele werkelijkheid* richten.

In de tweede plaats zal in het *onderwijs* de *centrale rol* van *informatie* steeds meer aandacht krijgen. *Bestuurlijke informatiekunde* is niet langer een vak apart, maar een *integrerend deel*, soms zelfs het *belangrijkste bestanddeel* van andere vakken.

In de derde plaats zal ook in het *universitaire onderwijs* zelf de *rol* van *informatie- en communicatie-technologie (ICT)* toenemen. Daardoor krijgen *Nederlandse faculteiten* te maken met *concurrentie* van *Amerikaanse universiteiten* die *cursussen* en *diplomalijnen* via *internet* zullen gaan aanbieden. Dat wordt voor *faculteiten* die zich niet *tijdig aanpassen* een *gewelddige bedreiging*. Tegelijkertijd vormt het voor wie *kansen* wil grijpen een *enorme uitdaging*.

Leven we dan toch op de drempel van het jaar 2000 in een *turbulente tijd*? Ik ben geneigd te denken van wel. Maar misschien is dat alleen maar de *beperkte visie* van iemand die *ronddobbert* in een klein bootje op een *oceaan* waarvan de *golven* niet hoger zijn dan *normaal*....?